

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2012

Debatten om Nasjonalbiblioteket

3 vise kvinners blogg
En personlig blogg om etappe og lokal historie knyttet til Lom-folkeliv. "Vegen var etabert av andlær" (18. 11. 2012)

Lom folkeliv
TIRSDAG 19. NOVEMBER 2012
En ønske
Kjære og velkomne alle! Dette er et ønske om å kunne dele med dere alle som er interessert i Lom-folkeliv. Det er et ønske om å kunne dele med dere alle som er interessert i Lom-folkeliv. Det er et ønske om å kunne dele med dere alle som er interessert i Lom-folkeliv.

En fornyende blogg

Lyriske bekjennelser

Kompetanse 2015

Innhold

Tema

En organisasjon med innflytelse i samfunnet blir alltid fulgt med et våkent blikk, særlig når man forvalter en del penger. Dette gjelder også Nasjonalbiblioteket, som med jevne mellomrom blir gjenstand for debatt. Bok og Bibliotek følger opp med en bredt anlagt artikkel i denne utgaven, hvor forfatteren i klassisk essayistisk stil drøfter ulike sider ved spørsmålet: «Hva skal vi med Nasjonalbiblioteket?» 12

Bibliotekutvikling

Kompetanse 2015: Kommunikasjon og formidling 8
Blogging. 3 vise kvinners blogg 36
Åpenhet. Biblioteket som lokal aktør..... 40

Bøker, lesing, formidling

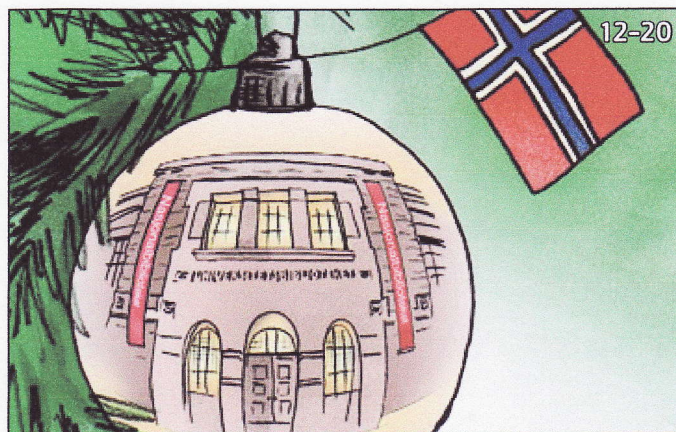
Ny litteraturpris. Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris .. 29
Bekjennelser. Om å lese lyrikk 30
Lyrikk. Hanne Bramnes 34
Samisk. En pioner med sterk rygg 44
E-bøker. Fransk menn trege med e-bøker 46
Skriving. Skriv mer, skriv oftel! 50
Sakprosa. Vi treng flere gode sakprosa-bøker for ungdom 54
Bokomtaler. Språk for sorg – Roland Barthes og Cecilie Skog 56

Meninger

Leder: Bakken, Lykkja og Nasjonalbiblioteket 5
Ragnar Audunson: Dette har vi visst lenge! 24
Tord Høivik: Jeg heier på bibliotekene 26
Georg Arnestad: Saft for alle penga 42

Diverse

Budsjettbedring i Danmark, Sølvberget med egen app, Torbjørn Egner – en nasjonal strateg, Vellykket eldreprosjekt ved Sør-Varanger bibliotek 6
Drep meg hardt! – en julekalender av Lars Petter Sveen 22
 Nytt fra Norden 28, 29, 49
Kryssord 62
Digitalt. Bok og Bibliotek på alle plattformer 64

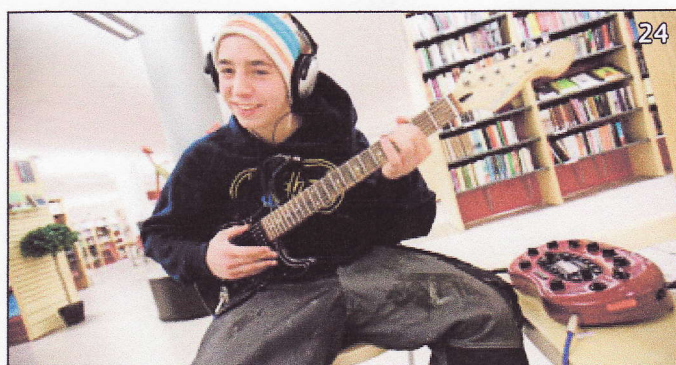
12-20

40

30

24

Sammen med denne utgaven finner du et eget temahefte om bibliotekdesign.

Bakken, Lykkja og Nasjonalbiblioteket

Å sjekke jobbmail fredag kveld er risikosport, da kan «gullrekka» på tv lett gå i vasken. Det skjedde hos meg fredag 26. oktober kl 21.26. Da tikket det inn en mail på Biblioteknorge-lista fra biblioteksjefen ved Høgskolen i Telemark, Frode Bakken. Han sår her tvil om mine motiver for å mene noe i den da pågående «Morgenbladet-debatten» og spekulerer friskt om jeg har pålagt meg selv munnkurv i forhold til diskusjonen rundt Nasjonalbiblioteket. Grunnen skulle være at Bok og Bibliotek for tiden får statlige grunnstøtte fra NB (vi fikk den tidligere fra ABM-u og før det igjen fra Statens bibliotektilsyn).

Bakken sier blant annet: «Det er ikke spesielt vanskelig å tenke seg at BoBs redaktør i en relevant situasjon vedrørende NB kan si følgende:

Min posisjon er i dag slik at det er vanskelig for meg å gå tungt inn i denne saken. Det handler om hvordan Bok og Bibliotek er organisert og finansiert, hvor NB har en sentral posisjon.»

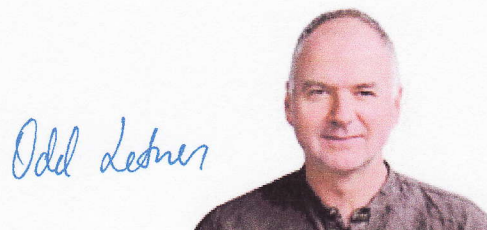
Ok, da var fredagen min ødelagt, jeg kunne ikke gjøre annet enn å skrive på et svar. Men jeg ventet heldigvis med å sende det til lørdag formiddag.

Den påfølgende mandagen går universitetsbibliotekar Pål Magnus Lykkja inn i rollen som Bakkens fanebærer. I velkjent spissformulerende stil insinuerer han at jeg viker unna debatten fordi jeg er redd for å miste jobben, og sauser det hele sammen med en skråsikker uvitenhet om ting som skjedde i Bok og Bibliotek for snart 6 år siden.

Nei, Bakken og Lykkja, jeg har aldri vært redd for å trykke noe som setter et kritisk blikk på Nasjonalbibliote-

ket. Jeg tror Nasjonalbiblioteket, som enhver annen seriøs organisasjon, setter pris på å bli gått etter i sømmene på en saklig og etterrettelig måte. Men for et blad som kommer seks ganger i året, må metoden være en annen enn å gjengi den løpende debatten, for da ville vi fort kommet på hæla. Vi trenger grep som går bak nyhetene, som legger an analytiske perspektiv med mer varig verdi.

Samme uke, etter at det hadde roet seg på Biblioteknorge-lista, fikk jeg en ny mail om Nasjonalbiblioteket. Jeg tenkte umiddelbart at nå er det enda en som vil filleriste Bok og Bibliotek. Men den gang ei. Her fikk jeg faktisk et langt gjennomarbeidet essay med tittelen: «Hva skal vi med Nasjonalbiblioteket?» Dette var en måte å gripe an saken som passer bra for et «slow food»-tidsskrift som Bok og Bibliotek. Her er det litt å tygge på for enhver, uansett hva man mener om utviklingen av norsk bibliotekpolitikk de siste åra. Essayet ble derfor hovedsaken i denne utgaven. Med dette ønsker jeg alle god lesing – og en riktig god jul.

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2012
79. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten og Vær Varsom-plakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN
Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

POSTADRESSE
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER
ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Frist for red. stoff		Ferdigtrykt
Nr. 1	18.01.	15.02.
Nr. 2	28.02.	29.03.
Nr. 3	08.05.	05.06.
Nr. 4	15.08.	12.09.
Nr. 5	10.10.	07.11.
Nr. 6	08.11.	05.12.

ABONNEMENT
DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 08

Forsideillustrasjon: Kristine Vintervold

Grafisk produksjon: Arena Media as

ISSN 0006-5811

ANNONSER
Lars-Kristian Berg
Telefon 930 03 338
lakris@lakrismedia.no

ANNONSEPRISER
Omslagssider kr. 7 900,-
Baksiden kr. 8 900,-
Dobbelside kr. 9 900,-
Helside kr. 6 900,-
1/2 side kr. 4 900,-
1/4 side kr. 3 900,-

Hva skal vi med Nasjonalbiblioteket?

Nasjonalbiblioteket er en ung institusjon, med en allerede bemerkelsesverdigg og tildels turbulent historie. Ved flere anledninger har spørsmålet vært stilt om hva vi egentlig skal med denne skapningen? Biblioteket vil til neste år – i 2013 – runde 15-årsmerket. Med denne milepælen i sikte kan det så smått være tid og grunn til å koste på oss noen refleksjoner over bibliotekets funksjon og rolle som en tung nasjonal kultur- og samfunnsinstitusjon.

Vi begynner med turbulensen anno 2012. Når spørsmålet «Hva skal vi med bibliotekene?» rett som det er reises i det offentlige rom, er det fremfor alt på bakgrunn av at digitaliseringen av informasjon er i ferd med å undergrave bibliotekets kjernefunksjoner. Hvordan skal vel bibliotekenes papirberg kunne hamle opp med utfordringen fra

e-boken? Dette er problemstillingen som berører bibliotekvirksomhet og –drift generelt, og har utløst en debatt som til fulle er relevant også for Nasjonalbibliotekets vedkommende. Blant landets biblioteker står Nasjonalbiblioteket samtidig i en særstilling, hvor også andre aspekter av mer eksistensiell karakter – herunder spørsmålet om dets angivelige samfunnsoppdrag – fortjener å gås etter i sømme.

Morgenbladet, nok en gang Nasjonalbiblioteket er en ung institusjon, med en allerede bemerkelsesverdigg og tildels turbulent historie. Etter at det er par års tid hadde vært relativt stille i så høye, skulle bibliotekets verdigheter høsten 2012 igjen bli en snakkis i det segmentet av det offentlige ordsifte hvor vårt kultokratiske kommentariat huserer. Som ved flere tidligere høve, var det også denne gang *Morgenbladet* som skulle strikke hull på

byllen – nærmere bestemt ved Bjarne Riis Gundersens artikkel «Taust og selvsentrert» 25. oktober 2012. Temaet ved denne anledningen var påstanden fra det som kalles sentrale aktører i bibliotek-Norge om at Nasjonalbiblioteket gjør en for dårlig jobb som lokomotiv for folkebibliotekene. Og problemets rot identifiseres ved henvisning til én konkret tildragelse: I 2010 ble ABM Utvikling – statens uavhengige forvaltningsorgan for arkiv-, bibliotek- og museumsdrift – lagt ned av den rødgrønne regjeringen, etter initiativ fra daværende kulturminister

Trond Giske.

Mye kan sikkert sies om den rødgrønne regjeringens kulturpolitiske disposisjon – også når det gjelder bruken av konstruksjonen ABM Utvikling som verktoy for å fremme radikale kulturpolitiske mål. Dette er forøvrig en geskjeft som har rammet landet grad enn bibliotekene. Gjennom en hardhendt fusjonspolitikk maktet således Kulturdepartementet i selve «Mangfoldsåret 2008» å redusere antallet museer i landet fra 800 til 100 – en prestasjon som på 1960–70-tallet ville ha blitt fordømt av landets «progressive» presseorganer under fy-ordet «strukturrasjonalisering».

Men denne gangen var det bibliotekene det skulle handle om, og den nedleggelsen – eller rette, oppsplittingen – som fant sted, innebar blant annet at organets ansvarsområder ble delt i to: B-een for biblioteksutvikling ble overført til Nasjonalbiblioteket, der Vigdis Moe Skarstein var toppsjef. Arkiv- og museumsbiten ble underlagt Kulturrådet, der Moe Skarstein lenge hadde vært leder.

Dobbeltrulle

Gjennom denne omorganiseringen fikk Nasjonalbiblioteket en dobbeltrulle, som både drøyer (et selvstendig bibliotek) og som forvaltningsorgan (overordnet organisator) på bibliotekfeltet. At dette oppleves som problematisk av mange, er knapt å undres over. Blant annet har interessen og organisasjonen Norsk Bibliotekforbundet gitt uttrykk for bekym-

Monumental tenåring. Nasjonalbiblioteket overtok formelt de nasjonalbibliografiske funksjonene fra Universitetsbiblioteket i Oslo i 1999, og fyller dermed 15 år i 2013.

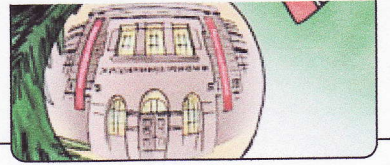
Av Odd Gunnar Skagestad. Skagestad arbeider til daglig i UD. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.

Hva skal vi med Na

Nasjonalbiblioteket er en ung institusjon, med en allerede bemerkelsesverdige og tildels turbulent historie. Ved flere anledninger har spørsmålet vært stilt om hva vi egentlig skal med denne skapningen? Biblioteket vil til neste år – i 2013 – runde 15-årsmerket. Med denne milepælen i sikte kan det så smått være tid og grunn til å kaste på oss noen refleksjoner over bibliotekets funksjon og rolle som en tung nasjonal kultur- og samfunnsinstitusjon.

Monumental tenåring. Nasjonalbiblioteket overtok formelt de nasjonalbibliografiske funksjonene fra Universitetsbiblioteket i Oslo i 1999, og fyller dermed 15 år i 2013.

Nasjonalbiblioteket?

Vi begynner med turbulensen anno 2012. Når spørsmålet «Hva skal vi med bibliotekene?» rett som det er reises i det offentlige rom, er det fremfor alt på bakgrunn av at digitaliseringen av informasjon er i ferd med å undergrave bibliotekets kjernefunksjoner. Hvordan skal vel bibliotekenes papirberg kunne hamle opp med utfordringen fra

e-boken? Dette er problemstillinger som berører bibliotekvirksomhet og –drift generelt, og har utløst en debatt som til fulle er relevant også for Nasjonalbibliotekets vedkommende. Blant landets biblioteker står Nasjonalbiblioteket samtidig i en særstilling, hvor også andre aspekter av mer eksistensiell karakter – herunder spørsmålet om dets angivelige samfunnsoppdrag – fortjener å gås etter i sømmene.

Morgenbladet, nok en gang

Nasjonalbiblioteket er en ung institusjon, med en allerede bemerkelsesverdig og til dels turbulent historie. Etter at det et par års tid hadde vært relativt stille i så henseende, skulle bibliotekets videreverdigheter høsten 2012 igjen bli en snakkis i det segmentet av det offentlige ordskifte hvor vårt kultokratiske kommentariat huserer. Som ved flere tidligere høve, var det også denne gang *Morgenbladet* som skulle stikke hull på byllen – nærmere bestemt ved Bjarne Riis Gundersens artikkel «Taust og selvsentrert» 25. oktober 2012. Temaet ved denne anledningen var påstanden fra det som kalles sentrale aktører i bibliotek-Norge om at Nasjonalbiblioteket gjør en for dårlig jobb som lokomotiv for folkebibliotekene. Og problemets rot identifiseres ved henvisning til én konkret tildragelse: I 2010 ble ABM Utvikling – statens uavhengige forvaltningsorgan for arkiv-, bibliotek- og museumsdrift – lagt ned av den rødgrønne regjeringen, etter initiativ fra daværende kulturminister Trond Giske.

Mye kan sikkert sies om den rødgrønne regjeringens kulturpolitiske disposisjoner – også når det gjelder bruken av konstruksjonen ABM Utvikling som verktøy for å fremme radikale kulturpolitiske mål. Dette er forøvrig en geskjeft som har rammet landets muséer i vesentlig sterkere grad enn bibliotekene. Gjennom en hardhendt fusjonspolitikk maktet således Kulturdepartementet i selve «Mangfoldsåret 2008» å redusere antallet muséer her i landet fra 800 til 100 – en prestasjon som på 1960–70-tallet ville ha blitt fordømt av landets «progressive» presseorganer under fy-ordet «strukturrasjonalisering».

Men denne gangen var det bibliotekene det skulle handle om, og den nedleggelsen – eller rette-re, oppsplittingen – som fant sted, innebar blant annet at organets ansvarsområder ble delt i to: B-en for biblioteksutvikling ble overført til Nasjonalbiblioteket, der Vigdis Moe Skarstein var toppsjef. Arkiv- og museumsbiten ble underlagt Kulturrådet, der Moe Skarstein lenge hadde vært leder.

Dobbelrolle

Gjennom denne omorganiseringen fikk Nasjonalbiblioteket en dobbelrolle, som både aktør (et selvstendig bibliotek) og som forvaltningsorgan (overordnet organisator) på bibliotekfeltet. At dette oppleves som problematisk av mange, er knapt å undres over. Blant annet har interesseorganisasjonen Norsk Bibliotekforening gitt uttrykk for bekym-

» Av Odd Gunnar Skagestad. Skagestad arbeider til daglig i UD. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. Samtiden, Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.

Styrke. Nasjonalbibliotekets dobbeltrolle er en styrke, ikke en ulempe, mener Svein Arne Tinnesand (Foto: Odd Letnes)

ring over Nasjonalbibliotekets dobbeltrolle – at bibliotekets egeninteresse kan komme i konflikt med direktoratollen. Det fremkommer imidlertid at direktøren for institusjonens Sekretariat for bibliotekutvikling, Svein Arne Tinnesand, er av en annen oppfatning: Nasjonalbibliotekets dobbeltrolle som aktør og utviklingsorgan er en styrke, ikke en ulempe, for bibliotekbransjen.

Denne problemstillingen så vel som andre av de sider ved Nasjonalbibliotekets ulike virksomheter som for tiden debatteres, aktualiserer spørsmålet om hva som bør være institusjonens grunnleggende oppgaver og funksjoner. Kort sagt: Hva skal vi egentlig med Nasjonalbiblioteket?

Gjøkeredet

På den fordums Drammensveien (nå Henrik Ibsens gate), ved Solli Plass i Oslo, ligger en staselig granittbygning, oppført i årene 1914–22 i ny-barokk stil. «Universitetsbiblioteket» står det med store bokstaver, hugget inn i fasadens tunge stenblokker som et varig og uforanderlig budskap om hva slags institusjon som her skulle ha permanent oppholds-

sted. Varig, uforanderlig og permanent? I 1998 ble Universitetsbiblioteket forvist til et nytt bygg på Blindern, mens den monumentale borgen (med mesteparten av innmaten) på Drammensveien ble overtatt av en nyopprettet instans ved navn *Nasjonalbiblioteket*. En fremmed fugl hadde inntatt redet, i stillhet og uten at det stod klart for de fleste hva dette skulle innebære. Hva var egentlig poenget?

I Kunnskapsforlagets *Store Norske Leksikon* kan vi lese at «et nasjonalbibliotek er et bibliotek som har til oppgave å samle og gjøre tilgjengelig den nasjonale litteraturen», og at «de fleste land har nasjonalbibliotek». I Norge hadde denne oppgaven siden 1883 vært tillagt Norske Avdeling ved Universitetsbiblioteket i Oslo – en ordning som visstnok fungerte greit nok så lenge den varte. Dette så meget mer som andre viktige tilgrensende eller supplerende oppgaver ble betryggende ivaretatt av en oppegående Riksbibliotekstjeneste, samtidig som vi hadde selveste Riksarkivet i baklabb for å sikre Rikets langsiktige hukommelse. Og i disse internett-tider, i et land med overetablering av kommunale folkeboksamlinger og verdens høyeste tetthet av private biblioteker, skulle man tro at folkets og nasjonens behov for et rikholdig og tilgjengelig tilfang av trykte skrifter og dokumentarisk kildemateriale var behørig ivaretatt.

Byggeprosess

Våre øvrigheter syntes øyensynlig ikke det. Åpenbart mente man at det ikke var tilstrekkelig at vi allerede hadde et velfungerende nasjonalbibliotek i gavnet. Vi måtte også ha et i navnet, et skikkelig prangende ett. Men den gamle kåken var selvsagt

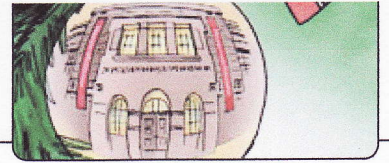
ikke bra nok. Den måtte renoveres, rehabiliteres, moderniseres og utvides.

Den 16. august 2005 var man i mål: Etter en drøyt tre år lang ombyggingprosess, med en kostnadsramme på 400 millioner kroner, var bibliotekets ny-restaurerte Oslo-avdeling endelig tilgjengelig for publikum – en begivenhet som ble gjenstand for stor virak, åtgåum, fagnad, festivitas og panegyrisk medieoppmærksomhet.

Og her var saktens en del å beskue. Fortsatt prydet det gamle navnet «Universitetsbiblioteket» hovedfasaden, men bak den ærverdige rød-grå praktbygningen var det nå blitt heftet på et tilbygg i den ny-brutalistiske stilen som visstnok er obligatorisk når klassisk monumentale byggverk i landets hovedstad utvides: Et tilbygg i grell kontrast til den opprinnelige bygningsmasse. For såvidt hadde bibliotekets direktør Vigdis Moe Skarstein – med den staute stillingsbetegnelsen Nasjonalbibliotekar – sine ord i behold når hun uttalte til media at «Nasjonalbiblioteket er kontrastenes hus». Og hun tilføyet for godt mål at «Nasjonalbiblioteket har som mål å bli ett av Europas mest spennende og moderne nasjonalbibliotek». En spenstig programerklæring!

Det nasjonale gjennombrudd

Begivenheten kunne lede tanken i retning av det engelske munnhell «*What's in a name?*» Den pompøse benevnelsen *nasjonalbibliotek* var ingen tilfeldighet. Her stod vi overfor en forsinket utløper for ikke å si et etterslep av det 19. århundres norske nasjonsbyggingprosjekt. Det nyskapte prestisjebiblioteket hadde kostet flek – for såvidt greit nok, for den gamle bygningens fasiliteter

var utvilsomt modne for modernisering.

Men her lå det i bunnen noe mer enn praktiske og prosaiske hensyn og behov: Hva gjør man ikke for å demonstrere at vi er en kulturnasjon, vi også? Og de nasjonale strømninger – for ikke å si «det nasjonale» – er en umiskjennelig trend i tiden. Særlig interessant har det vært å registrere hvordan den nasjonale dimensjon er blitt styrket på kulturlivets mange ulike felter. For eksempel snakket landets idrettsbyråkrater og sportsjournalister på 1980–90-tallet til stadighet om behovet for å bygge såkalte «riksanlegg» for de enkelte idrettsgrener – det være seg fotball, friidrett, ski eller skøyter. I dag har ordet «riksanlegg» forsvunnet ut av språket, i det 21. århundre er det «nasjonalanlegg» som gjelder. I skoleverket opererer man med noe som kalles «nasjonale prøver» – ikke pga. deres spesielt nasjonale egenart, men fordi de presumptivt skal anvendes på riksdekkende basis.

Og da hovedstadens ledende kunstgallerier og -muséer kort tid etter tusenårskiftet ble tvangsfusjonert inn i én superinstitusjon, var det nærmest en selvfølge at nyskapingen måtte få det tidsriktige navnet «Nasjonalmu-séet for kunst». Parallelt har vi opplevet hvordan oppførelsen av et operahus i Bjørvika til det kjedsommelige er blitt solgt inn, profilert, lovprist og skamrost som en «nasjonal begivenhet», «et nasjonalt løft» og et «nasjonalt ikon».

Det er en trend som faller sammen med vår tids mest motepregede utenrikspolitiske satsingsområde: «Public diplomacy» med hovedvekten på blankpussing av den nasjonale omdømmedimensjon. En ekser-

sis hvor spinn omkring merkelapper som «den humanitære stormakt», «den moderne høyteknologi- og miljønasjonen» og ikke minst «kulturnasjonen» skal løfte frem et nasjonalt image med høy goodwill-faktor.

Signalbygg og historieløshet

Er det folkeopplysningens sammenbrudd, vår tiltagende historieløshet, som så krampaktig søkes tilslørt gjennom de selvsuggerende besvergelsene om «kulturnasjonen Norge» – et konsept som partout skal sannsynliggjøres og materialiseres gjennom omorganiseringer, navneendringer samt produksjon av nye såkalte «signalbygg»? Er det vårt utrygge og uformuende forhold til landets tusenårige historie – følelsen av at vi som nasjon har noe å bevise – som gir nasjonsbyggingsstrevet en slik renessanse? Er betoningen av «det nasjonale» et uttrykk for en ubevisst hang til å sette vår nasjonale egenart («etnisk norske verdier») i høysetet? Eller er det bare et utslag av slapp språkbruk og bevisstløs verbal flokkmentalitet? Slik kan man saktens spekulere.

Til spørsmålet om hva vi skulle med Nasjonalbiblioteket, måtte svaret i utgangspunktet være at det skal ivareta de funksjoner som allerede på forhånd hadde vært håndtert på betryggende vis. Som navnet gir et hint om, må institusjonen videre antas å representere en markering av kulturlivets nasjonale dimensjon, herunder fronte vår nasjonale egenart. I tillegg er den nødvendigvis også en fristende arena for å tilfredsstille kultokratiets virketrang, maktbrynde og forfengelighet. Om dette er noe som vi egentlig har bruk for, får være en annen sak.

Som ved en lykkens tilfeldig-

Visjonær. Vigdis Moe Skarstein er visjonær. Men ingen blir, som det står skrevet, profet i sitt eget land. (Foto: Nasjonalbiblioteket)

het fant åpningen av det ombygde og nydefinerte bibliotekpalasset i august 2005 sted samtidig med at Den internasjonale sammenslutning av bibliotekforbund – «International Federation of Library Associations» (IFLA) – holdt sin verdenskonferanse i Oslo, med H.M. Kongen som høy beskytter og daværende kulturminister Svarstad Haugland som åpningsattraksjon. Slikt blir det synergier og publisitet av. Således brakte *Aftenposten* et tolv-siders annonsebilag for «IFLA 2005», hvor man kunne lese store og svulstige ord om Norges nye Nasjonalbibliotek – «et multimedialt kunnskaps- og kultursenter fylt med spennende kontraster». Om språkbruken neppe var sarkastisk ment, brakte den like fullt assosiasjoner i retning av slike gamle kjenninger fra dyreriket som kalkuner og hvite elefanter.

På sporet av den tapte tid: Kulturdebatten anno 2005

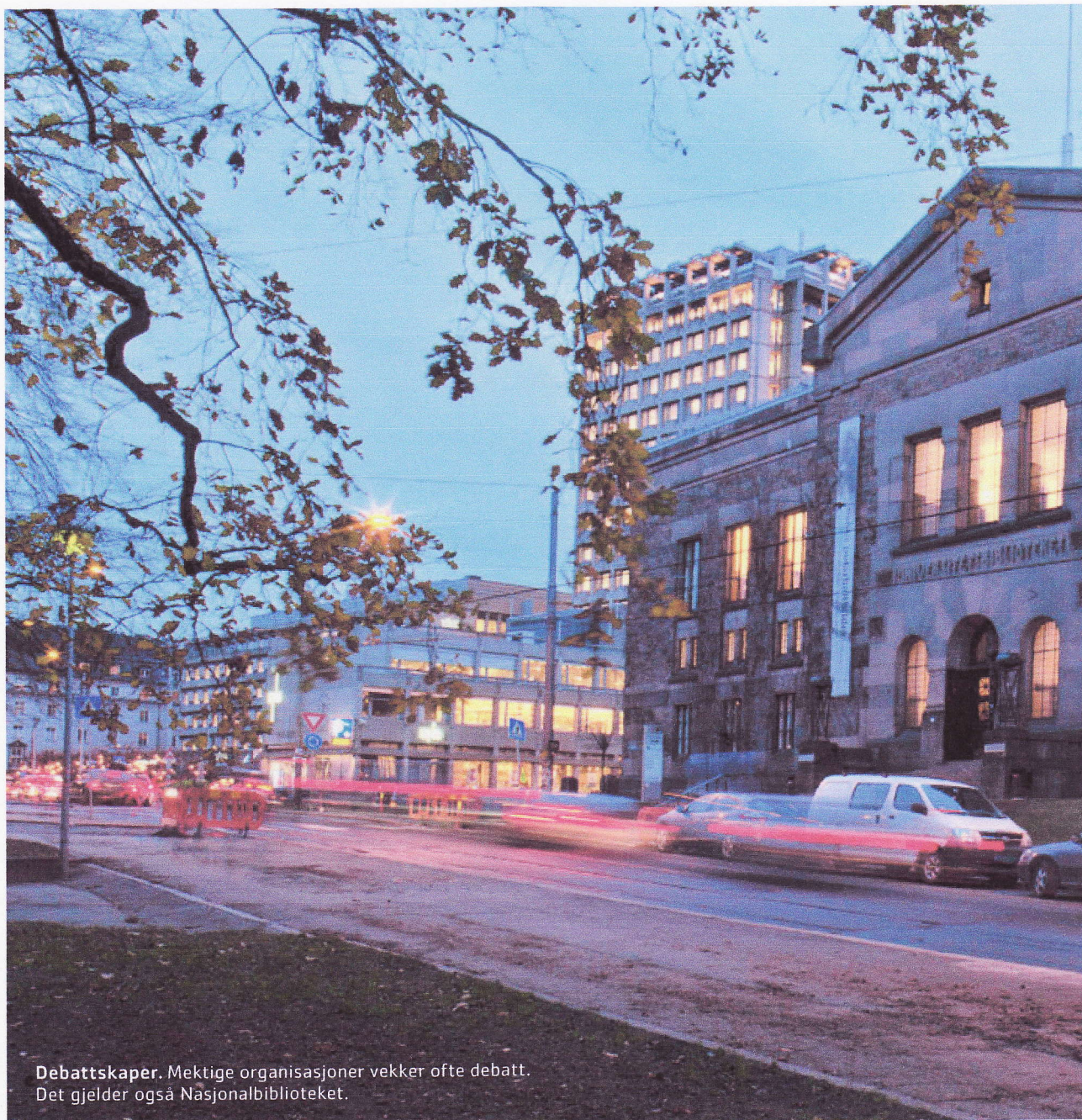
Den særnorske *kulturdebatten* (et like årvisst sommerfenomén som agurktid og feilslåtte værvarsler) gjennomgikk sommeren 2005 en relativt slapp og begivenhetsløs fase, med påtagelig lav intensitet. Hverken Quartfestivalen (hvem husker vel

«fuck-for-forest»-stuntet?), Tullinløkkas oppblåsbare kyssefrosk eller Nye Bislett Stadion maktet å inspirere våre kulturorganer til innovasjon og kreativitet i bruken av esoteriske ukvemsord, eller til å holde sin sedvanlige standard med hensyn til verbale lysespark. Det stod imidlertid allerede på et tidlig stadium klart at en begivenhet

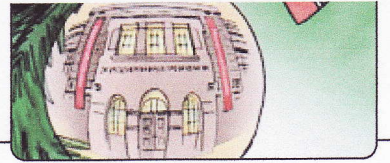
som ferdigstillelsen av Nasjonalbiblioteket ikke kunne gå upåaktet hen. Hendelsen ble da også i augustdagene 2005 gjenstand for bred mediedekning, tildels preget av ansatser til en kulturdebatt.

Aftenposten, som undertiden bringer meninger om mangt, valgte en litt pussig omgående manøver: I en artikkel 13. august kunne således avisens kulturredaktør Per

Anders Madsen fortelle at «Presset mot biblioteket og dets grunnverdier kommer ikke bare utenfra, som trusler om kutt og nedleggelse. Det kommer også innenfra, fra biblioteksektoren selv». Som om ikke dét var nok, brakte avisen neste dag på kronikkplass et varsko om at «Hvis dagens biblioteker ikke bevarer kontaktflaten til hele befolkningen, mister de sin

Debattskaper. Mektige organisasjoner vekker ofte debatt. Det gjelder også Nasjonalbiblioteket.

styrke, som samfunnet er avhengig av at de har». Og, for riktig å gni budskapet inn, fulgte man på lederplass 16. august opp med følgende appell: «Det er vårt håp at oppmerksomheten om bibliotekenes betydning som både det nye Nasjonalbiblioteket og den internasjonale bibliotekkonferansen har gitt, kan bli en vekker både for sentrale og lokale myndigheter».

Kloke ord, kan hende, men med et umiskjennelig preg av det berømmelige høflige host i lovotten. Iallfall knapt av en slik sluggerkarakter at de kunne få våre mest profilerte kulturdebattanter til å slenge røven i taket.

I en stort oppslått artikkel under overskriften «Uro i Nasjonalbiblioteket» forsøkte derimot *Morgenbladet* 12. august å slå an

toner som erfaringsmessig burde gi skikkelig gjenklang. Her stod det å lese at bibliotekets leder Vigdis Moe Skarstein ble anklaget «for å skape en lukket organisasjon uten åpen meningsutveksling». Bladet kunne fortelle om utbredt misnøye blant de ansatte, som var redde for å snakke ut, grunnet Skarsteins detaljstyring og egenrådige lederstil. Ytringsfrihet kan være besværlige greier.

Puddeljournalistikk

Slike foruroligende forlydender slapp man heldigvis å bli eksponert for i *Dagbladets* glatte ukebilag *Magasinet* 13. august. Her ble Vigdis Moe Skarstein (som i tillegg til et knippe øvrige offentlige maktverv den gang også fortsatt var leder for Norsk Kulturråd) hedret med et tosidert portrettintervju. Bladets velkjente puddeljournalistikk kom her spesielt godt til sin rett i gjengivelsen av nasjonalbibliotekarens eigode og klargjørende uttalelser, hvor den sannhetssøkende leser blant annet kunne finne arkiveringsverdige høydepunkter som «Det er ikke sånn at bibliotekarer er sinte og kjedelige. Det er bare en myte». Som vårt fordums komikerpar Wesensteen ville sagt det: «Og takk for dét!»

Det var likevel ikke mulig å slippe unna det faktum at vår hjemlige norske kulturdebatt årvisst følger et mønster med faste og forutsigbare ingredienser, som – litt avhengig av hvilket anliggende som til enhver tid står på sakskartet – sauses sammen i varierende blandingsforhold: Lokalisering, finansiering, organisering, samarbeidsvansker og personfokusering. Et representativt eksempel var *Morgenbladets* oppsummering av det lille tilløp til kulturdebatt som fant sted i forkant av den høytidelige åp-

ningen av vår prektige nye nasjonale kulturinstitusjon:

«Slik sett føyer også turbulensen rundt nasjonalbibliotekaren seg inn i et større kulturpolitisk mønster. De siste årene har flere viktige kulturinstitusjoner vært gjenstand for store sammenslåinger og nasjonale omorganiseringsprosesser. Både ved Nasjonalbiblioteket, Kunsthøgskolen i Oslo og Nasjonalmuseet for kunst har man fått inn handlekraftige ledere med stor ryggdekning i Kulturdepartementet – [...]. Og i alle tilfellene har de ansatte beskyldt ledelsen for demokratisk underskudd i omstillingsprosessen».

Slugger. Nasjonalbiblioteket skal være en kunnskapsinstitusjon – og ikke et kulturelt allaktivitetssenter, mener professor Rune Slagstad. (Foto: Høgskolen i Oslo)

Utvisomt riktig og viktig nok. Men var det noen som fikk med seg *hvorfor* Universitetsbiblioteket måtte lemlestes, raseres og forvises, og hva vi egentlig skulle med Nasjonalbiblioteket?

Fra en passant til post festum. En analyse og en advarsel

Svar kan stundom være å finne der man minst venter det. Idéhistorikeren Rune Slagstad hadde tidligere demonstrert sin sidesporpregede forståelse av kultursamfunnets åndelige kraftlinjer, virkemåte og funksjon i sin besynderlige men ofte siterte tese om at «*de nasjonale strategier*

kommer alltid for sent». Den som hadde fornøyelsen av å lese hans store og dyptloddende artikkel «Nasjonalbiblioteket som samfunnsinstitusjon» i *Morgenbladet* 2. september 2005, skulle imidlertid få blikket åpnet mot et kulturpolitisk landskap hvor en bevisst og destruktiv politisk strategi trådte frem i et klart relieff som avtegnet et illevarslende mønster.

Med utgangspunkt i det forhold at «opplevelse» er et av de nyordene som er kommet i stedet for «dannelse», gjorde Slagstad seg den refleksjon at dersom biblioteket skal gi opplevelser, må det først og fremst være *leseropplevelser*. Det må gjerne være en opplevelse å være i et bibliotek, men det må ikke være en opplevelse som blir en distraksjon. Opplevelses-ekspansjonen kan trygt overlates til de mange andre opplevelsesagenturene. Kulturlivets ulike institusjoner hadde – påpekte Slagstad – fått en tendens til å konvergere mot det samme: *Event*-kulturens utallige opplevelsestilbud, med en uthuling av institusjonenes egenart.

Tilsvarende settes den institusjonsspesifikke kompetansen under press. Som et nærliggende eksempel viste artikkelforfatteren til det nyfusjonerte Nasjonalmuséet for kunst, hvor det var betydelig uro over hvordan det i det lange løp ville gå med den profesjonelle fagligheten og dermed forvaltningen av samlingene. En uro som imidlertid ble effektivt undertrykket: Den som måtte finne på å ytre seg, fikk raskt melding om innordning i rekkene.

I tillegg bemerket Slagstad at etableringen av et nytt nasjonalbibliotek i seg selv har brodd mot ideologien om «det postnasjonale». I etableringen ligger en nor-

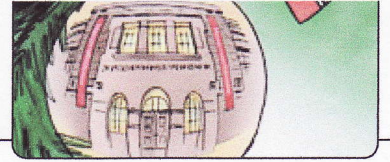
mativ intensjon: Nasjonalbiblioteket skal på bibliotekfeltet spille en formende rolle som standardsettende og standardforvaltende. Det skal rett og slett ha en *nasjonal dannelsesfunksjon* i forhold til biblioteksverdenen og i forhold til dens eget bidrag til institusjonell identitetsforvirring: På den ene side bedriftslivets omforming av bibliotek til «informasjons-senter», «dokumentasjons-senter» og lignende; på den annen side fagbibliotekenes omdøping til «lærings-senter».

Rune Slagstad frem fra glemselen – men hva så?

Idéhistoriker Slagstad likte ikke det han så, og han sa fra hvordan han syntes det burde være: Nasjonalbiblioteket er og skal være en kunnskapsinstitusjon – og ikke et kulturelt allaktivitetssenter. Institusjonens posisjon og eksistensberettigelse beror til syvende og sist på dens faglige kompetanse og nivå.

På dette punkt kunne noen hver finne det fristende å utbryte «Tiltredes!», dog med den tilføyelse at da burde vi aller helst ikke ha noe Nasjonalbibliotek. Logikk og erfaring tilsier at de relevante kunnskapsfunksjoner best ville kunne ivaretas innen de tradisjonelle institusjonelle rammer, uforstyrret av et overstyrende organ med ambisiøse nasjonale dannelsesprerogativer av tverrsektoriell, grenseoverskridende, begrepsutvidende og til syvende og sist av autoritær samfunnsomformende art.

En såvidt radikal anskuelse syntes Slagstad imidlertid ikke å ha noe ønske om å målbære, selv om han åpenbart var lite komfortabel med det dekonstruktivistiske prosjekt som det nye Nasjonalbiblioteket fremstod som en legemliggjørelse av.

Uansett burde det nå etter hvert være på tide at Slagstads analyse og hans advarsel trekkes frem fra glemselen og anerkjennes som et innsiktsfullt bidrag til den kulturdebatten som det aldri ble noe av – før det var for sent. I så måte kan hende en paradoksalt bekreftelse på hans egen tese om de nasjonale strategers ulykksalige tilbøyelighet til først å komme på banen når det allerede er for sent?

I mellomtiden kan vi bare konstatere at bibliotek-Norge Anno 2012 er kommet enda et stykke videre på den veien som Slagstad i 2005 advarte mot. I forslaget til ny bibliotekslov, som nylig har vært ute på høring, ligger det således en ny formålsparagraf (§ 1), hvor det heter at bibliotekene skal være «en møteplass og en arena for offentlig debatt». Så kan noen hver reflektere over det forhold at vi i dagens Norge har flere møteplasser og arenaer – fysiske, papirbaserte og digitale – for offentlig debatt enn noen gang før.

Oppblussing i 2012

Bortsett fra den smule uro som oppstod i forbindelse med oppsplittingen av ABM-Utvikling i 2010, hadde det i de syv årene som er gått siden den høyprofilerte oppstarten i 2005 vært relativt stille om Nasjonalbiblioteket – frem til den debatten som smatt frem fra treverket høsten 2012. Vi kan formodentlig ta det som tegn på at institusjonen har gjort en god jobb – ut ifra de føringer og forutsetninger som i sin tid ble lagt til grunn. Endog Norsk bibliotekforenings leder Ingeborg Rygh Hjorthen medgir i samtale med *Morgenbladet* 26. oktober 2012 at «Institusjonen oppfyller sitt mandat som nasjo-

nalt bibliotek på en strålende måte». Men et slikt skussmål betyr ikke at vi dermed kan sies å være kommet nærmere noe klart svar på spørsmålet om hva vi egentlig skulle med Nasjonalbiblioteket. OK, kan hende en god jobb, men er det nok til å gi en kulturinstitusjon – som ovenikjøpet er en tung, kostbar og mektig samfunnsinstitusjon – dens *raison d'être*?

Det grunnlovsgitte oppdrag

Svar kan undertiden også komme der man nettopp burde vente det, så som fra institusjonen selv. Med sin gildt påkostede promosjonspublikasjon NB21 (hefte nr.1/2008) gav Nasjonalbiblioteket oss en skikkelig øye-åpner, for ikke å si en aha-opplevelse. I sin ytterst leseverdige og tankevekkende lederartikkel under overskriften «Kunnskapsbasert formidling» presenterte direktør Vigdis Moe Skarstein en programerklæring hvor nøkkelordet er «infrastrukturkravet», slik dette er knesatt i Grunnlovens § 100.

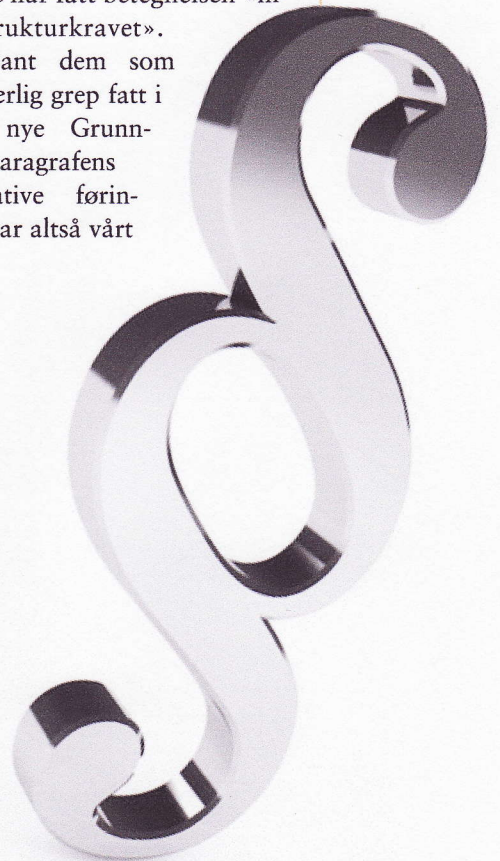
Infrastrukturkravet, smak på ordet. Vi har her å gjøre med et nyskapt konsept som på forsommeren 2008 fikk sitt gjennombrudd i den offentlige debatt om ytringsfrihetens kår i Fedrelandet. I sin kronikk «Den totalitære lengsel» i *Aftenposten* 3. juni 2008 introduserte således advokat Anine Kierulf og professor Helge Rønning et uttrykk som fortsatt tør være ukjent for mange, men som fortjener nærmere saumfaring: «Grunnlovens infrastrukturkrav i den nye § 100». Hva i all verden skulle dette bety?

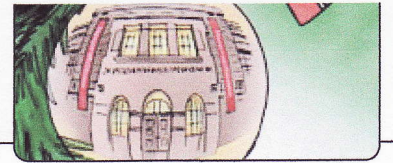
Grunnlovens § 100 (dvs. den opprinnelige, inntil år 2004 uendret fra 1814) omfatter to forhold. Det første er *trykkefrihet*, som knesettes med visse

forbehold og begrensninger. Det andre er *ytringsfrihet*, som gjelder kategorisk og ubegrenset.

Stortinget vedtok imidlertid i 2004 å utvide § 100 med en rekke nye elementer, slik at paragrafen nå totalt er ca. tre ganger så lang som før. De mange nye og ordrike formuleringene har gjennomgående kvalifiserende karakter, hvor det punkt for punkt i ulne vendinger («særlig tungtveiende hensyn» m.v.) gis uttrykk for de begrensninger som våre lovgivere mener at ytringsfriheten skal være undergitt. Og når vi kommer til paragrafens siste ledd, ser vi at temaet ikke er ytringsfrihet i det hele tatt, men statens oppgaver. Her heter det at «*Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale*». Det er denne passusen som blant de innvidde har fått betegnelsen «infrastrukturkravet».

Blant dem som begjærlig grep fatt i den nye Grunnlovsparagrafens operative føringer, var altså vårt

Nasjonalbibliotek. Innlednings-
avsnittet i ovennevnte lederartik-
kel i NB21 (nr.1/2008)
hadde følgende ordlyd:

«I 2004 ble grunnlovens § 100 om ytringsfrihet endret. Den nye paragrafen har gitt et sterkere lovfestet vern av ytringsfriheten her i landet. Den baserer seg på en tillit til fornuften i det offentlige rom der det at ytringer møter motytringer fungerer som en beskyttelse for den enkeltes rett til å ytre seg.

Infrastrukturkravet – Vi oppnår kompetanse og gjør oss opp våre meninger gjennom at de brytes i møte med andre og deres argumenter. En slik tillit forutsetter imidlertid et opplyst samfunn hvor alle har tilgang til informasjon og kunnskap. Vedlikehold og utvikling av det offentlige rom er en viktig forutsetning for en åpen og opplyst samtale. En viktig forutsetning for at ytringsfrihet og informasjonsfrihet skal kunne finne sted, er derfor at forholdene legges til rette i samfunnets infrastruktur. I arbeidet med grunnlovsforslaget ble det derfor eksplisitt påpekt at staten har ansvar for å legge til rette for individer og gruppers faktiske ytringsfrihet».

At Nasjonalbiblioteket fant det rent ut sagt uimotståelig fristende å ta Grunnlovens reviderte ytringsfrihetsparagraf til inntekt for institusjonens egen oppfatning av sitt samfunnsoppdrag og sitt eget selvbylde, er forståelig. Når Moe Skarstein imidlertid hevdet at den nye paragrafen hadde gitt et sterkere lovfestet vern av ytringsfriheten her i landet, er dette positivt feil. Som nevnt ovenfor, inneholder den nye paragrafteksten en rekke ordrike formuleringer som gjennomgående gir uttrykk for *begrensninger* i ytringsfriheten. Spesielt gjelder dette i forhold til den uten sammenligning viktigste

bestemmelsen i vår Grunnlovs gamle § 100: *«Frimodige ytringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand ere Enhver tilladte»*. Denne setningen ble riktignok beholdt i den nye paragrafen, som imidlertid også inneholder en viktig unntaksregel i form av følgende tilføyelse: *«Det kan kun sættes slige klarlig definerede Grændser for denne Ret, hvor særlig tungtveiende Hensyn gjøre det forsvarlig holdt op imod Ytringsfrihedens Begrundelser»*. Hva slags «tungtveiende hensyn» lovgiverne hadde i tankene, var og er uklart, men det burde ikke være vanskelig å se at dette innebar en vesentlig uthuling av ytringsfriheten. Mer spesifikt betydde denne tilføelsen en utvetydig advarsel til statens ansatte mot å gi uttrykk for synspunkter som måtte avvike fra de til enhver tid autoriserte meninger.

Tilbake til fremtiden – har vi den nå?

Men det er først og fremst *infrastrukturkravet* – myndighetenes plikt til *«at legge Forholdene til rette for en aaben og oplyst offentlig Samtale»* – som Nasjonalbiblioteket legger til grunn for sin uttalte forståelse av institusjonens samfunnsoppdrag. Et utvilsomt aktverdig formål, som kan hende lyder både velment og betryggende, ja, rent ut sagt varmt og inkluderende?

Men dette er faktisk en bestemmelse som i realiteten innebærer en svekkelse, snarere enn en styrkelse, av ytringsfrihetens kår: At det er en statlig oppgave å legge premisene for den offentlige meningsdannelse, er en konstruksjon som vi kjenner fra totalitære samfunn – stater utstyrt med særskilte «informasjonsdepartementer» o.l. for slike formål

– med andre ord land som det ikke burde være naturlig for kulturturnasjonen Norge å sammenligne seg med.

Etter en mangeårig etablerings- og konsolideringsfase fremstår vårt Nasjonalbibliotek i dag som en selvbevisst organisasjon, med en ledelse som utvetydig har lagt for dagen sterke ambisjoner om å spille en aktiv rolle i samfunnsutviklingen. Bibliotekets appetitt i så måte ble tydelig demonstrert i januar 2010 da strukturrasjonaliseringsbølgen rammet «Senter for Ibsen-studier», som hadde hatt tilholdssted i det gamle Observatoriet nær Solli Plass. Senteret, som ble hevdet å ha den mest omfattende samling av bøker, brev og annet materiale av og om Henrik Ibsen ble nedlagt, og samlingen splittet opp og flyttet – noe til Universitetet på Blindern, mesteparten til Nasjonalbiblioteket.

Retorikken og evnen. Som forvalter og formidler av et enormt kunnskapstilfang, besitter Nasjonalbiblioteket midler og ressurser til å kunne spille en betydelig påvirkningsrolle. Med *«infrastrukturkravet»* som ankerfeste tilkjennegir biblioteket at man dessuten har tatt mål av seg til å forvalte de elementer av vår grunnlovfestede ytringsfrihet som går ut på å legge forholdene til rette for en «aaben og oplyst offentlig Samtale».

Og det er her varsellampene burde begynne å lyse. Nasjonalbiblioteket gjør formodentlig en god jobb innenfor sine kjerneoppgaver. Med hensyn til ambisjonene om å legge premisser for den offentlige meningsdannelse, må det likevel være lov å tro og håpe at retorikken er mer høypent enn evnen. ■